

1

Weimar en zijn filosofie

- De leidraad van deze cursus is het boek van Eilenberger, daarin beschrijft hij én het tijdperk 1919-1929 én de filosofie van 4 mannen waarvan twee namen nog heel bekend zijn: Wittgenstein en Heidegger. De andere twee zijn nu onbekend voor de meeste mensen; Cassirer en Benjamin.
- Het tijdperk dat Eilenberger beschrijft is bij uitstek een periode waarin tijd en denken verstrengeld raken. Dit niet in de laatste plaats omdat filosofen de existentie centraal stellen, weg bewegen van de contemplatie en zich richten op de echte wereld.
- In West Europa is het een veelbewogen periode waarin de Eerste Wereldoorlog net voorbij is en de problemen zichtbaar worden die zullen leiden tot de Tweede Wereldoorlog. De term interbellum laat zien hoe verweven deze twee oorlogen zijn.

2

Tijdperk van de Tvenaars

- De ondertitel luidt 'Het grote decennium van de filosofie'.
- De vraag is wiens oordeel dat beschrijft.
- Stefan Zweig en anderen beschrijven wel een wending naar het literaire en de kunst in de twintiger jaren. (Zweig blz 50-57)
- De filosofen van deze periode zijn wereldburgers. Ook al vóór de oorlogen hen dwingen om te reizen. Ze zoeken een bodem onder hun bestaan. Staat en natie vervallen, de economie is uiterst wankel en God dood.
- Nooit eerder heeft de filosofie zó geschreven over het naakte bestaan en de dingen waarmee mensen geconfronteerd werden in het dagelijks leven.

Wat is er anders/nieuw?

- Grieken en later ook Romeinen schrijven filosofie vanuit optimisme dat er ooit een ontsnappen mogelijk zal zijn uit de toevalligheden van de natuur en het noodlot hen aangedaan door de goden.
- Deze 20ste eeuwse filosofen zijn als de neergestorte Icarus. Ze hebben een geschiedenis achter zich waarin de filosofie zich ondergeschikt maakte aan de theologie. Die tijd werd gevolgd door hernieuwd geloof in de menselijk ratio. Maar ze leven nu in de tijd na Nietzsche die heeft geschreven: 'God is dood'. Daarmee zegt hij dat het nadenken van de mens hem gebracht heeft in de positie dat hij weet dat hij het zelf moet doen.
- De vragen van Kant hadden dat al getoond, maar nu is ook de massa daar aan toe en vraagt zich al dan niet bewust af: Wat kan ik kennen, wat mag ik hopen en wat moet ik doen?

Geschiedenis en filosofie

- Weinig tijdvakken zijn zo uitgebreid beschreven als het interbellum.
- Vooral het Duitse- of Oostenrijkse perspectief wordt vanuit persoonlijke invalshoeken beschreven.
- Dat hangt samen met de toenemende aandacht voor de individualisering van de ervaringen die vervolgens -zeker in de filosofie- weer worden opgetild tot het algemene.
- Het literaire, (poëzie en biografie) en de psychologie (psychoanalyse) gaan hand in hand met het denken in termen van existentialisme en fenomenologie.

Twee stromenland in de filosofie

- Wat we, zeker in het verhaal over Wittgenstein, gaan lezen is het verschil tussen het continentale (Duitsland en omstreken) en het Anglo-Amerikaanse denken.
- Beide stromingen zoeken zekerheid, maar de weg van de Anglo-Amerikaanse filosofie is logica, wiskunde en pragmatisme (werkt het?). De continentale filosofie ziet dat er daarnaast en daarbuiten 'iets' is. Dat iets kan nu geen God of metafysica meer heten en biedt geen Waarheid. Alleen via persoonlijke ervaringen kan erover geschreven en gedacht worden. Het loopt soms hoog op. De Anglo-Amerikanen beschrijven de poëtische en soms hermetische teksten van de continentale filosofen als obscuur. De continentale filosofie kijkt neer op de volgens hen triviale filosofie van de Anglo-Amerikanen die ze bekijken als dienstbaar aan de economie.

Westerse denkers in de 20ste eeuw

Allemaal hebben ze last van wat Freud (1856-1939) krenkingen noemt:

- Copernicus heeft de planeet van de mens uit zijn centrale positie in het heelal verbannen.
- Darwin heeft de ontwikkelingslijn van de mens van de kroon der schepping tot afstammeling van primaten teruggebracht.
- Freud zelf ontnam de mens de illusie dat we objectief kunnen kennen.

Deze drie krenkingen werden niet direct deel van het menselijk denken vaak was er twijfel en aan het eind de sprong in het geloof of de contemplatie (Schopenhauer en Kierkegaard) Maar na Marx (1818-1883) en Nietzsche (1844-1900) kan men niet anders meer. De wereld staat van zijn hoofd op zijn voeten en God is door de denkende mens vermoord.

Tovenaars Maieutiek_2024-2

7

7

Ernst Cassirer 1874-1945

- Neokantiaan
- Brengt het cultureel antropologische aspect van filosofie onder de aandacht.
- Mythe, taal, kunst en religie zijn vormen waarin de mens zijn wereld tracht te begrijpen. De wereld op zichzelf is niet bereikbaar. Mensen geven met symbolen vorm aan hun kennis over de wereld.
- Geen 'animal rationale' maar 'animal symbolicum'.
- Leidt de Marburgse school en beweegt haar uit het zuiver mathematische kennen naar het symbolische, waarbij mathematica een van de vormen is die symboliseren kan aannemen.

Tovenaars Maieutiek_2024-2

8

8

Walter Benjamin 1892-1840

- Walter Benjamin staat in steeds minder overzichtswerken, maar er is kans op een come-back. Hij heeft kort geleefd en weinig geschreven. Zijn verhaal is bekend geworden door Arendt en de Frankfurter Schule.
- Pas vanaf de jaren '60 meer aandacht voor deze buiten-academische criticus. Zijn kunstopvattingen en zijn essayistische stijl maakten veel indruk.
- Hij werd ook een soort symbool voor gevluchte kunstenaars en intellectuelen, waarvan velen het niet overleefden.
- Benjamin pleegde suïcide in 1940 in Portbou, tussen Frankrijk en Spanje, omdat hij de grens niet over kon komen.

Tovenaars Maieutiek_2024-2

9

9

Ludwig Wittgenstein (1889-1951)

- Wittgenstein is bij uitstek een voorbeeld van een filosoof die zekerheid wilde bereiken. De vragen van Kant spelen een grote rol.
- Wat kunnen we kennen? Volgens Wittgenstein bitter weinig, maar daarover bestaan veel misverstanden die hij wil ophelderen. Als mensen eenmaal weten wat je kunt weten en wat niet, dan is volgens hem zijn werk gedaan.
- De Anglo-Amerikaanse wereld neemt zijn logica als zekerheid en wil daarmee zekere kennis gaan produceren. Wittgenstein zelf benadrukt—katholiek geworden— dat datgene wat er echt toe doet buiten de kenniswereld ligt. Daarover moeten we zwijgen.
- Hij is bewonderd, men vindt hem geniaal en ook heel vreemd. Ook hij heeft weinig filosofie geschreven en is grotendeels buiten de academische wereld werkzaam geweest. Zijn invloed is groot en neemt in de (academische) wereld eerder toe dan af.

Tovenaars Maieutiek_2024-2

10

10

Martin Heidegger (1889-1976)

- Van de door Eilenberger besproken filosofen is hij de enig die vrnl. academisch werkzaam is geweest én nog in de canon staat is.
- Hij is zwaar bediscussieerd vanwege zijn nazisme en antisemitisme. (De Schutter, Safranski, Achterhuis)
- Zijn grote aandacht gaat ook uit naar het neokantiaanse tijdperk en de taak van de filosofie. Volgens Heidegger is de filosofie al 2500 jaar bezig met toenemende *Seinsvergeessenheit*. Hij wil geen metafysica. Maar zijn idee dat de mens moet luisteren naar de roep van het zijn, zou wel eens metafysica kunnen impliceren. Ook dat is nog steeds onderwerp van debat.

Wat verbindt deze denkers aan elkaar?

- De tijd
- De plaats
- De filosofische problemen
- Hun invloed op het denken van jonge filosofen in m.n. Duitsland
- Het zijn denkers na Nietzsche en Husserl en staan in de traditie van Kant. Dat wil zeggen: hun kennis is beperkt en zij weten dat. Optimistisch geworden door de vooruitgang. Ongerust door ontwikkelingen van hun tijd. Zij gaan op zoek naar nieuwe zekerheid die volgens hen gevonden kan worden in het echte leven. Het gereedschap is het individu dat nadenkt en taal als zijn gereedschap heeft. Wat onderzocht moet worden: hoe waarheid te bereiken is, of hoe te weten waar de grens daarvan menselijkerwijs ligt.